

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/124/38-41>

Mehriban Mehdiyeva
Bakı Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0009-0007-6940-3050>
mehriban.mehdiyev1970@gmail.com

Dünyada ingilis dilinin inkişaf tendensiyaları və tədrisə təsiri

Xülasə

Bu məqalədə ingilis dilinin dünyada sürətlə genişlənən inkişaf tendensiyaları və onun müasir tədris sistemlərinə çoxşaxəli təsiri araşdırılır. Analiz göstərir ki, ingilis dilinin qlobal dominantlığı qloballaşma, texnoloji yeniliklər, beynəlxalq elmi kommunikasiya və iqtisadi inteqrasiyanın birgə nəticəsidir. İnternet məzmununun böyük hissəsinin ingilis dilində olması, elmi jurnalların və beynəlxalq konfransların ingiliscə aparılması dili qlobal bilik mübadiləsinin əsas vasitəsinə çevirir. Məqalədə həmçinin ingilis dilinin müxtəlif regionlarda fərqli variasiyalar yaratması, texnologiya ilə inteqrasiya nəticəsində daha dinamik forma alması və beynəlxalq mədəniyyətlərarası ünsiyyət üçün baza dili rolunu oynaması vurğulanır.

Tədris sahəsində isə EMI modelinin yayılması, müəllim hazırlığına yeni metodoloji və texnoloji tələblərin daxil edilməsi, rəqəmsal öyrənmə resurslarının artması və ingilis dilinin digər fənlərin mənimsənilməsinə təsiri kimi məsələlər təhlil edilir.

Nəticə olaraq, ingilis dili XXI əsrdə qlobal kommunikasiya, elm və təhsil ekosisteminin əsas elementi kimi strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *ingilis dili, qloballaşma, tədris metodları, rəqəmsal təhsil, World Englishes*

Mehriban Mehdiyeva
Baku State University
<https://orcid.org/0009-0007-6940-3050>
mehriban.mehdiyev1970@gmail.com

Global Development Trends of the English Language and Their Impact on Education

Abstract

This article examines the global development trends of the English language and its multifaceted impact on modern educational systems. The analysis demonstrates that the global dominance of English is the result of the combined influence of globalization, technological innovation, international scientific communication, and economic integration. The predominance of English-language content on the Internet, along with its widespread use in academic journals and international conferences, positions English as a key medium for global knowledge exchange.

The article also highlights the emergence of regional English varieties, the increasing dynamism of the language through technological integration, and its role as a foundation for intercultural communication. In the field of education, the study reviews the expansion of the EMI model, new methodological and technological requirements for teacher training, the growth of digital learning resources, and the influence of English on the acquisition of other academic subjects. In conclusion, English is identified as a strategically important component of global communication, science, and the educational ecosystem of the 21st century.

Keywords: *English language, globalization, teaching methods, digital education, World Englishes*

Giriş

Dünyada 7 mindən çox dil mövcud olsa da, qlobal ünsiyyətin mərkəzində məhz ingilis dili dayanır. Bir vaxtlar yalnız Britaniya adalarında istifadə olunan bu dil bu gün elmi araşdırmalardan beynəlxalq biznesə, turizmdən informasiya texnologiyalarına qədər geniş sahələrdə əsas ünsiyyət vasitəsinə çevrilib. Müasir tədqiqatlar göstərir ki, internetdə yerləşdirilən məlumatların yarısından çoxu ingilis dilindədir və bu, dilin qlobal informasiya axınındakı dominant mövqeyini gücləndirir (Crystal, 2019). İngilis dilinin bu qədər geniş yayılması yalnız kommunikasiya tələbləri ilə bağlı deyil; dil həm də beynəlxalq elmi diskursun əsas alətinə çevrilib. Dünyada aparılan elmi tədqiqatların, akademik jurnalların və beynəlxalq konfrans materiallarının böyük hissəsi ingiliscədir. Bu, dili yalnız gündəlik ünsiyyət vasitəsi olmadan çıxarır, onu həm də qlobal elm məkanına giriş üçün əsas kompetensiyaya çevirir. Elmi məqalələrin, araşdırmaların və beynəlxalq qiymətləndirmə sistemlərinin (məsələn, Scopus və Web of Science) çoxunun ingilis dilində olması bu prosesin inkişafını daha da gücləndirir (Hyland, 2006). Beynəlxalq təhsil proqramlarının əksəriyyətinin ingiliscə olması və qlobal şirkətlərin korporativ dil kimi məhz ingiliscəni seçməsi də onun inkişaf tendensiyalarının əsas göstəriciləridir (Graddol, 2006). Beynəlxalq təşkilatlarda — BMT, UNESCO, NATO, Avropa İttifaqı və digər qurumlarda ingilis dilindən əsas iş dili kimi istifadə olunması da dilin siyasi və diplomatik əhəmiyyətini artırır. Bu səbəbdən dil artıq təkcə kommunikativ vasitə deyil, həm də qlobal idarəetmə, iqtisadi əməkdaşlıq və diplomatiyanın daşıyıcısıdır.

Tədqiqat

İngilis dilinin sürətli inkişafının digər mühüm amili qloballaşma və iqtisadi inteqrasiya prosesləridir. İnkişaf etmiş ölkələrdə fəaliyyət göstərən çoxmillətli korporasiyalar üçün vahid biznes dili kimi ingiliscə istifadə olunur. Bu isə həm işçi qüvvəsinin, həm də təhsil alanların ingilis dilinə ehtiyacını artırır. Beləliklə, dil qlobal əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini müəyyən edən əsas bacarıqlardan birinə çevrilir (Jenkins, 2015). Dil həm də mədəniyyətlərarası ünsiyyətin əsas platforması rolunu oynayır. Müasir kütləvi mədəniyyət — kino, musiqi, sosial media, rəqəmsal kontent — böyük ölçüdə ingilis dilinə əsaslandığı üçün gənclər arasında dilin populyarlığı daha da artır. Netflix, YouTube, TikTok kimi platformalarda ən çox yayılan kontentin ingilis dilində olması dilin gündəlik istifadəsini stimullaşdırır. Bu isə ingilis dilini yalnız tədris olunan bir fənn deyil, həm də gündəlik həyat tərzinin bir hissəsi halına gətirir. İngilis dilinin inkişaf tendensiyalarından biri də onun regional variasiyalarının artmasıdır. “World Englishes” konsepsiyasına görə, artıq tək bir “standart ingilis dili” deyil, Asiya, Afrika, Okeaniya və Avropa ölkələrində formalaşan müxtəlif ingiliscə formaları mövcuddur (Kachru, 1992). Bu variasiyalar dili daha çevik və müxtəlif kommunikativ mühitlər üçün uyğun hala gətirir. Beləliklə, ingilis dili təkcə Britaniya və ya Amerika modelindən ibarət deyil, çoxmədəniyyətli və çoxsəsliyədir. Texnologiyanın inkişafı isə dilin yayılmasının ən güclü amillərindən biridir. Onlayn tədris platformaları, mobil tətbiqlər, süni intellekt əsaslı öyrənmə alətləri və sosial media ingilis dilini həm daha əlçatan, həm də daha interaktiv edir. Bu səbəbdən ingilis dilinin öyrənilməsi ənənəvi sınıfdan çıxaraq rəqəmsal mühitə daşınıb və geniş kütlələr üçün əlçatan bir prosesə çevrilib (Hockly, 2018).

İngilis dilinin inkişaf tendensiyaları

Birinci tendensiya — dilin sürətli qlobal yayılmasıdır. Dünya dövlətlərinin əksəriyyəti ingilis dilini təhsil proqramlarının zəruri elementi kimi qəbul edir. Araşdırmalara görə, bir çox ölkədə ingilis dili artıq ikinci dil statusundan çıxaraq beynəlxalq kompetensiyanın əsas göstəricisinə çevrilib (Jenkins, 2015).

İkinci tendensiya — texnologiya ilə inteqrasiyadır. Süni intellekt, onlayn platformalar və rəqəmsal media resursları ingilis dilinin həm öyrənilmə, həm də istifadə tezliyini artırır. Bu, dilin daha dinamik və dəyişkən formaya keçməsinə səbəb olur (Kirkpatrick, 2020).

Üçüncü tendensiya kimi ingilis dilinin çoxmədəniyyətli xarakter alması göstərilə bilər. “Global English” və “World Englishes” kimi anlayışlar qeyri-ana dili danışanların dilə verdiyi töhfələri vurğulayır (Kachru, 1992). Bunun nəticəsində ingilis dili homogen sistemdən çıxaraq müxtəlif regionlara uyğunlaşan elastik dil modelinə çevrilir.

İngilis dilinin tədrisə təsiri

1. Tədris proqramlarının yenilənməsi

İngilis dilinin qlobal mövqeyi təhsil sistemlərini müasir tələblərə uyğunlaşdırmağa vadar edir. Bir çox universitet fənləri ingiliscə tədris etməyə başlayır və bu model "English-medium instruction" (EMI) kimi tanınır (Dearden, 2014) Bu yanaşma tələbələrin beynəlxalq əmək bazarına integrasiyasını asanlaşdırır.

2. Müəllim hazırlığında yeni tələblər

İngilis dili müəllimlərindən yalnız dil biliklərinə sahib olmaq kifayət etmir; müasir dövrdə onların pedaqoji, metodoloji və texnoloji kompetensiyalara malik olmaları zəruridir. Qlobal tendensiyalar göstərir ki, İngilis dili müəllimləri həm dilin dəyişən təbiətini, həm də onun müxtəlif mədəniyyətlərarası kontekstlərdə istifadəsini nəzərə almalıdırlar (Richards, 2017; Richards & Rodgers, 2014). Bu səbəbdən müəllim hazırlığı prosesi də yeni tələblərə uyğun şəkildə yenilənir.

Birinci tələb kommunikativ və interaktiv tədris bacarıqlarıdır. Artıq ənənəvi qrammatika-mərkəzli yanaşmalar yerini kommunikativ dil öyrətmə (Communicative Language Teaching — CLT) modelinə verir. Bu modeldə müəllim əsas bilik ötürücüsü deyil, öyrənməni təşkil edən fasilitator rolunu oynayır. Müəllimlər tələbələrdə real ünsiyyət bacarıqları formalaşdırmaq üçün cütlük və qrup işləri, rol oyunları, problem həll etmə fəaliyyətləri kimi interaktiv metodlardan istifadə etməlidirlər.

İkinci tələblər qrupu texnologiyadan effektiv istifadə bacarıqlarıdır. Rəqəmsal resursların geniş yayılması müəllimlərin kompüter-lingvistikasını, onlayn platformaların işləmə prinsiplərini, virtual sinif mühitlərini və mobil tətbiqləri tədrisə integrasiya etməsini tələb edir. Müəllim Rəqəmsal Kompetensiyası (Teacher Digital Competence) artıq bütün dünya üzrə pedaqoji standartların ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir (Hockly, 2018). Bu da müəllimlərin multimodal materiallar yaratmasını, interaktiv tapşırıqlar hazırlamasını və müxtəlif elektron qiymətləndirmə vasitələrindən istifadə etməsini vacib edir.

Üçüncü tələb mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarığıdır. İngilis dili qlobal dil olduğundan, müəllimlər təkcə dilin qrammatik strukturlarını deyil, həm də onun müxtəlif mədəniyyətlərdə necə istifadə edildiyini öyrətməlidirlər. Bu məqsədlə müəllim hazırlığında mədəniyyətlərarası kommunikasiya, qlobal vətəndaşlıq və tolerantlıq kimi anlayışların tədrisi xüsusi önəm kəsb edir (Jenkins, 2015). Müəllimlər tələbələrin fərqli mədəniyyətlərdən olan insanlarla effektiv şəkildə ünsiyyət qurmasına imkan yaradan praktiki bacarıqlar formalaşdırmalıdırlar.

Dördüncü tələb fərdiləşdirilmiş tədris və inklüzivlik prinsipləridir. Müasir təhsil sistemləri tələbələrin müxtəlif öyrənmə üslublarına və ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmış dərs proseslərinin təşkilini tələb edir. Bu səbəbdən müəllimlər diferensial tədris strategiyalarını bilməli, inklüziv tədris prinsipinə uyğun şəkildə bütün tələbələr üçün bərabər öyrənmə mühiti yaratmalıdırlar.

Beşinci istiqamət müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafıdır. Qlobal dil tendensiyalarının sürətlə dəyişməsi müəllimlərin öz peşəkar fəaliyyətlərini mütəmadi olaraq təkmilləşdirməsini zəruri edir. Bu məqsədlə müəllimlər beynəlxalq sertifikatlaşdırma proqramlarında (TESOL, CELTA və s.), təlimlərdə, seminar və konfranslarda iştirak etməli, elmi ədəbiyyatı izləməli və öyrəndiklərini tədris prosesinə integrasiya etməlidirlər (Richards, 2017).

Nəticə olaraq, ingilis dili müəllimlərinin hazırlığı artıq yalnız dil biliyindən ibarət deyil. Bu sahə geniş kompetensiya çərçivəsi tələb edən çoxşaxəli prosesə çevrilmişdir. Müəllimlərin texnoloji savadlılığı, mədəniyyətlərarası anlayışı, innovativ metodlara açıq olması və davamlı öyrənmə vərdişləri ingilis dilinin effektiv tədrisinin əsas şərtlərindən biridir.

3. Rəqəmsal resursların artması

Onlayn kurslar, mobil tətbiqlər və virtual siniflər ingilis dilini öyrənmə prosesini fərdiləşdirilmiş və dinamik edir. Rəqəmsal resursların istifadəsi "blended learning" və "self-directed learning" kimi yeni metodların yayılmasına şərait yaradır (Hockly, 2018).

4. Dilin digər fənlərə təsiri

Elmi araşdırmalar, beynəlxalq iqtisadiyyat, informasiya texnologiyaları və sosial elmlər sahəsində ədəbiyyatın böyük hissəsi ingilis dilindədir. Buna görə də tələbələr həmin sahələrdə uğur qazanmaq üçün ingilis dilində akademik savadlılıq bacarıqlarına sahib olmalıdırlar (Hyland, 2006).

Nəticə

İngilis dilinin qlobal miqyasda genişlənməsi təsadüfi proses deyil; bu, qloballaşma, texnoloji inkişaf, informasiya axınının sürətlənməsi və beynəlxalq əməkdaşlığın artması kimi faktorların birgə təsiri nəticəsində formalaşan kompleks dil hadisəsidir. Müasir dünyada ingilis dili yalnız kommunikasiya vasitəsi kimi deyil, həm də iqtisadi, sosial və mədəni integrasiyanın əsas aparıcı gücü kimi çıxış edir. Bu dilin beynəlxalq biznesdə, diplomatiyada, elmdə, akademik nəşrlərdə və rəqəmsal mühitdə üstün mövqeyi onun strateji əhəmiyyətini daha da artırır (Crystal, 2019; Jenkins, 2015). İngilis dilinin qlobal statusu tədris sistemlərinə də ciddi təsir göstərir. Müxtəlif ölkələrin təhsil proqramlarında ingilis dilinin erkən yaşlardan öyrədilməsi, universitetlərdə fənlərin getdikcə daha çox ingiliscə tədris edilməsi (EMI modeli), müəllim hazırlığının yenilənməsi və rəqəmsal resursların geniş tətbiqi onu müasir təhsil mühitinin ayrılmaz komponentinə çevirir (Dearden, 2014). Bu baxımdan, ingilis dili tədrisi yalnız dil öyrənmək deyil, həm də qlobal əmək bazarında rəqabət qabiliyyəti, akademik uğur və beynəlxalq kommunikasiya bacarıqlarının inkişafı üçün zəruri şərtədir. Digər tərəfdən, ingilis dilinin dominant mövqeyi mədəni müxtəliflik və yerli dillərin gələcəyi ilə bağlı yeni müzakirələr də yaradır. Lakin dünya dilləri arasında balansın qorunması ilə yanaşı, ingilis dilinin qlobal resurs kimi istifadəsi ölkələrin inkişaf strategiyalarının mühüm hissəsinə çevrilmişdir. Müasir cəmiyyətlər üçün əsas məsələ bu dilin imkanlarından optimal şəkildə istifadə etməklə həm yerli dil irsini, həm də beynəlxalq rəqabət qabiliyyətini qorumaqdır (Kachru, 1992).

Nəticə etibarilə, ingilis dili XXI əsrin qlobal əlaqələr sistemində mərkəzi mövqedə durur və onun qlobal statusu yaxın gələcəkdə daha da güclənəcəyi ehtimal olunur. Buna görə də dilin tədrisinin gücləndirilməsi, yeni metodikaların tətbiqi, müəllim hazırlığının təkmilləşdirilməsi və rəqəmsal öyrənmə imkanlarının genişləndirilməsi bütün təhsil sistemləri üçün strateji prioritet olaraq qalır. Qarşıdakı illərdə ingilis dili yalnız ünsiyyət vasitəsi kimi deyil, həm də bilik əldə etməyin, yaradıcılığın, elmi tərəqqinin və qlobal integrasiyanın açar komponentlərindən biri kimi öz əhəmiyyətini qoruyacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Crystal, D. (2019). *The English language: A guided tour of the language*. Cambridge University Press.
2. Dearden, J. (2014). *English as a medium of instruction: A growing global phenomenon*. British Council.
3. Graddol, D. (2006). *English next*. British Council.
4. Hockly, N. (2018). *The digital language teacher*. Cambridge University Press.
5. Hyland, K. (2006). *English for academic purposes: An advanced resource book*. Routledge.
6. Jenkins, J. (2015). *Global Englishes: A resource book for students*. Routledge.
7. Kachru, B. B. (1992). *The other tongue: English across cultures*. University of Illinois Press.
8. Kirkpatrick, A. (2020). *World Englishes: Implications for international communication and English language teaching*. Cambridge University Press.
9. Richards, J. C. (2017). *Curriculum development in language teaching*. Cambridge University Press.
10. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and methods in language teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
11. Seidlhofer, B. (2011). *Understanding English as a lingua franca*. Oxford University Press.
12. Phillipson, R. (2009). *Linguistic imperialism continued*. Routledge.
13. Warschauer, M., & Kern, R. (Eds.). (2000). *Network-based language teaching: Concepts and practice*. Cambridge University Press.

Daxil oldu: 09.09.2025

Qəbul edildi: 30.11.2025